

Slovenský Antipanteón

Ladislav Kováč

Čudné sme my kultúrne spoločenstvo, Slováci. Kráčajúc za inými v Európe oneskorení o roky či desaťročia, vytvárame si navzájom problémy, čo iní nepoznajú a riešime také, čo iní majú rozriešené. Opotrebovávame sa v zápasoch o samozrejmosti. Prečo je to tak? Čo s tým robiť?

Nechcem byť všeobecným. Ukážem to na najnovšom prípade. Na osude Aleny Brunovskej, riaditeľky školy Academia Istropolitana Nova, s ktorou sme sa rozlúčili v sobotu 10. októbra v bratislavskom krematóriu.

Meno manželov Brunovských ostane v dejinách našej vzdelanosti zviazané s jedným z pokusov ponovembria 1989: v Bratislave mala vyrásť medzinárodná Stredoeurópska univerzita. Na začiatku bolo pár nadšencov: László Szigeti, Mária Filková. Rozhodujúci bol americký finančník a filantrop George Soros, ochotný poskytnúť pre zriadenie univerzity peniaze. Nemalé: desiatky miliónov dolárov. (Dobrá univerzita potrebuje naozaj tak veľa.) Vtedajší predseda Slovenskej národnej rady akceptoval návrh, aby sa SNR vzdala novostavby, ktorá sa pre ňu dokončovala na Hradnom kopci a prenechala ju pripravovanej škole. Vizuálnou dominantou hlavného mesta mala sa stať medzinárodná univerzita. Možno si predstaviť lepšie vyjadrenie zrelosti, sebavedomia a európskej identity Slovenska?

Bol to, pravdaže, iba sen. Jeden z tých, aké sa u nás po Implózií komunizmu snívali. Neuskutočniteľný. Začalo handrkovanie. Prečo v Bratislave a prečo nie v Košiciach? Prečo stredoeurópska univerzita, určená pre zahraničných študentov a nie slovenská univerzita pre zahraničných Slovákov, vedená Maticou slovenskou? Objavila sa bratská závisť z Česka. Prečo by Stredoeurópsku univerzitu mala mať Bratislava a nie Praha, mesto so stáročnou univerzitnou tradíciou? (Tento argument možno trochu ovplyvnil Sorosovo rozhodnutie: škola začala naozaj v Prahe. No pretrvala tam iba pár rokov - závisť a žabomyšie spory ju po čase z Prahy vyhnali. Dnes sídli v Budapešti a Varšave.) Celú záležitosť vyriešili definitívne nacionalisti: nedovolíme mať v Bratislave školu platenú maďarským židom, nepustíme posvätnú budovu SNR odrodilcom a kozmopolitom! V jeden deň začiatkom leta 1990 mal prísť George Soros na rozhodujúce jednanie na ministerstvo školstva. Soros, doprevádzaný Szigetím, cestou na ministerstvo narazil pred starou budovou SNR na rozvášnený dav nacionalistov, ktorí sa tam práve chystali vylomiť dvere do zákonodárneho zboru. Otočil sa na podpätkoch a na ministerstve sa naň márne čakalo. Musel byť veľmi otrávený, keď ani nezatelefonoval, že sa rozhodol neprísť a jednanie ukončiť.

Ako možný budúci rektor Stredoeurópskej univerzity bol odpočiatku vyhliadnutý Pavol Brunovský, popredný slovenský matematik. Zúčastňoval sa jednaní so Sorosom a jeho poradcami aj potom, keď padlo rozhodnutie, že sídlo univerzity bude v Prahe. Ostávala nádej, že v Bratislave bude aspoň jej pobočka. Keď aj táto nádej koncom roku 1990 zhasla, vymyslel vtedajší minister školstva Ján Pišút, spolu s riaditeľkou odboru vedy na ministerstve, Brunovského manželkou Alenou, alternatívu: v Bratislave sa založí medzinárodná škola, ktorá nadviaže na tradíciu prvej bratislavskej univerzity z čias Jána Korvína, Academia Istropolitana.

Academia Istropolitana bola nielen založená, ale aj vybudovaná. V rozhodujúcej miere zásluhou Aleny Brunovskej. Zohnala pre Academiu peknú budovu, vypracovala koncepciu

výučby, zariadila knižnicu, zorganizovala zbor zahraničných lektorov. No najmä: dokázala získavať, zo zahraničných zdrojov, peniaze ktoré existenciu školy umožňovali. Málo tak húževnatých ľudí som poznal vo svojom živote. Stretával som ju občas v zime na bežkách v zasnežených lesoch nad Bratislavou: ešte aj tam a vtedy mi s dojímavým entuziazmom rozprávala, ako sa škola zdarne rozvíja a aké má skvelé perspektívy.

Lenže skvelé perspektívy škola nemala. V roku 1996 ministerka školstva Eva Slavkovská Brunovskú z funkcie riaditeľky Academie odvolala a dosadila na jej miesto svojho človeka: Petra Škultétyho z Právnickej fakulty UK. Muža, ktorý o tejto škole nemal najmenšiu predstavu (ale zato si touto obetavou službou dopomohol k profesúre). Keďže v likvidácii Brunovskej spolupracovníkov nebol dost' razantný, nahradila ho po čase snaživá ministerka kongeniálnymi špecialistami, Jozefom Sivákom a Vladimírom Vondrom. (Doc. inž. Vladimír M. Vondra, PhD. je kvalifikovaným odborníkom na vodné pumpy. Jedným z ťažiskových posaní školy bola výchova špecialistov pre štátnu správu.) Až tí potom školu postupne víťazne zruinovali.

Alenku, ten malý div vytrvalosti a umiernenosti, nezlomili. Ba ani jej optimizmus ju neopustil. Odznova, z ničoho, za neuveriteľne krátku dobu, vybudovala novú školu. Nazvala ju Academia Istropolitana Nova. V Bratislave sa už budova nenašla. A tak ju usídlila do Svätého Jura, kde pre ňu získala a zadaptovala rozpadávajúci sa zámoček.

Tam, uprostred roboty a plánov, zlomilo túto fyzicky krehkú, duchovne nezlomnú ženu jediné, proti čomu nemala šancu: zhubná choroba. Udrela so slepou agresivitou - za pár mesiacov ju zabila.

Dielu Aleny Brunovskej prislúcha v slovenskej kultúre funkcia symbolu. Symbolickým je hneď začiatok jej profesionálnej kariéry: pre „triedny pôvod“ ju najprv nepustili na vysokú školu a mohla byť rada, že sa nakoniec dostala na štúdium chémie. Symbolom ostáva Academia Istropolitana: bola iba nepatrným fragmentom, nedokonalým, ak nie priam problematickým, toho čo mohla byť Stredo európska univerzita. Symbolom je Academia Istropolitana Nova: symbol toho, ako sa na Slovensku mrhajú sily najlepších ľudí v trivialitách neustáleho začínania namiesto toho, aby mohli byť venované ozajstnej tvorivej činnosti.

Osud Aleny Brunovskej vedie ma k návrhu, ktorý v iných spoločenstvách by bol nepatričný. Ukladajme si do národnej pamäti nie iba mená ľudí zaslúžilých, obdivuhodných, tvorcov a buričov. Iba hŕstke z nich bolo dovolené vyrásť na tvorcov svetového významu - na národný Panteón by to veru nestačilo. Dávajme na verejnú známosť a vstúpajme si do pamäte aj mená búračov, ničiteľov, malé závistlivé dušičky, polovzdelané, hlúpe a nemravné. Pre naše dejinné vši vybudujme národný Antipanteón. Nie preto, aby sme tým potvrdili našu smutnú európsku jedinečnosť a prehlbovali svoju neistotu a komplexy. Preto, aby sme varovali ďalších potenciálnych búračov. Aby sme radikálne zmenšili šance pre budúcich kultúrnych škodcov a parazitov a tým vytvorili podmienky pre nehatený rast a nerušenú tvorbu osobností. Až raz budeme mať dost' ľudí pre národný Panteón, Antipanteón zbúrame. Slavkovská vydala nariadenie, že sa školáci musia učiť naspamäť preambulu dobabranej Ústavy. Generáciám školákov, súčasným i budúcim, bude však skôr užitočné pripomínať príbeh ministerky vzdelávania, ktorá sa z oportunnej ateistky premenila na oportunnú svätuškáрку a ktorá obmedzovala a likvidovala etablované inštitúcie a zakladala pseudouniverzity ako bidlá pre priateľov svojho manžela a iných prominentov. V ktorom inom kultúrnom spoločenstve by bolo možné, aby sa ministerka školstva a vedy ku tomu, že ako profesionálny historik vedome klamala, hlásila ako ku samozrejmosti? Ani meno Petra Škultétyho, ktorý drzo zasadol do kresla, z ktorého vyhodili Alenu Brunovskú, netreba len tak zabudnúť. Slovensko potrebuje inštitúciu verejného praniera. A to rýchlo. Na pranier patria všetci tí Škultétyovia (Darmovia, Mjartanovia, Schenkovia, Tóthovia...) ktorí sa nám v budúcich týždňoch a mesiacoch budú premieňať na vrelých demokratov a humanistov a

vyhovárať sa na tých, čo na rebríku koristenia a moci stáli nad nimi. Nesmieme im otvoriť brány normálnych politických strán a kultúrnych inštitúcií, treba ich vystaviť na pranier, na oči verejnosti.

Zrada kultúry nesmie im prejsť, tak ako to vždy bývalo doposiaľ, anonymne a bez morálneho potrestania. Poučme sa z osudov inej ženy, Zory Jesenskej. V roku 1968 vo svojich verejných prejavoch vyzývala, že treba veľkoryso zabudnúť na previnenia všetkých, čo ideovo posväcovali zločiny totalitného režimu (ach, naše slovenské "odpusťme si čo sme si!"). Ale len čo začala okupácia, zmlátila ju normalizačná polícia a jej trpký osud vydedenkyne zo slovenskej kultúry zdôvodňoval znormalizovaný protiokupačný básnik Vojtech Mihálik tým, že nedokázala, tak ako on, dištancovať sa od svojich názorov a (s uváženou, ktorá patrí k zakomplexovanému slovenskému fatalizmu?) prevrátiť kabát.

Nevidím iný spôsob, ako dosiahnuť, aby stereotyp bezzásadovosti, vypočítavého kariérizmu, cesty k moci podliezaním a potom jej primitívneho zneužívania, ktorý zasiahol do života a diela Aleny Brunovskej - rovnako ako pred ňou do života a diela nespočítateľného počtu iných slovenských vzdelancov - v našom spoločenstve ďalej nepretrvával.

Strachu bolo u nás vždy neúrekom; aj keď niekedy zbytočného. Hanby bolo pramálo. Nadišiel jej čas.